

DOI 10.31558/2519-2949.2023.4.4

УДК 339.137.22:355.40

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7362-2666>

Гунін В. Є., Воєнна академія імені Євгенія Березняка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4222-813X>

Смоляннюк В. Ф., Воєнна академія імені Євгенія Березняка

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ КОНКУРЕНТНОЇ РОЗВІДКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У ході дослідження авторами статті здійснено аналіз законодавчої бази, що регламентує підготовку фахівців конкурентної розвідки. Визначено особливості такої підготовки в умовах воєнного стану з огляду на чинне законодавство. Проведено оцінювання внутрішніх та зовнішніх загроз у сфері національної безпеки і оборони. Визначено деструктивний характер впливу цих загроз на процес підготовки фахівців конкурентної розвідки в умовах воєнного стану. Виділено фактори, що деструктивно впливають на стан національної безпеки України на міжнародній арені в цілому та безпосередньо на безпеку суб'єктів конкурентної розвідки в сучасних умовах. Відокремлено і проаналізовано внутрішньополітичних загроз безпеці суб'єктів конкурентної розвідки в умовах воєнного стану. Досліджено особливості впливу сучасних загроз на об'єкти конкурентної розвідки, зокрема в результаті здійснення на них кібератак іноземними спеціальними службами. Розглянуто факти, події і ризики, що пов'язані із зазначеними кібератаками. Визначено основні проблеми підготовки співробітників конкурентної розвідки з огляду на загострення воєнної небезпеки для України.

Дослідження показали, що під час повномасштабного вторгнення РФ на територію України набуло масових масштабів знищення стратегічно важливих об'єктів критичної інфраструктури країни. Безумовно, що в таких умовах стає дедалі складніше працювати співробітникам конкурентної розвідки. Основним завданням керівництва нашої держави в таких умовах має бути збереження життя і здоров'я кожного громадянина, зокрема – співробітників конкурентної розвідки, що виконують професійні завдання. З огляду на визначену проблему постає питання щодо пошуку нових шляхів підвищення якості та ефективності виконання розвідниками державних завдань в сучасних умовах, що безпосередньо залежить від рівня їх професійної підготовки, на який деструктивно впливають певні обмеження, передбачені умовами воєнного стану.

На підставі проведених досліджень стає зрозумілим, що якість та ефективність виконання завдань суб'єктами конкурентної розвідки напряму залежить від рівня їх професійної підготовки. Для вирішення цього завдання вищі навчальні заклади, що приймають участь у підготовці зазначених фахівців, мають адаптувати процес їх навчання відповідно до умов воєнного стану. Зокрема ці заклади мають організувати і застосовувати більш гнучкий стиль навчання співробітників конкурентної розвідки. Ця гнучкість полягає у тому, що фахівців конкурентної розвідки насамперед мають готувати в практичній площині з огляду на характер викритих нових викликів та загроз національній безпеці держави. Зокрема співробітників конкурентної розвідки мають навчити швидко і адекватно реагувати на мінливу ситуацію у світі, на підставі чого своєчасно приймати влучні управлінські рішення, надавати необхідні рекомендації державним органам, сприяти таким чином підвищенню рівня національної безпеки в цілому.

З огляду на результати досліджень авторами надано рекомендації щодо врахування окремих особливостей сьогодення в ході підготовки співробітників конкурентної розвідки в умовах воєнного стану.

Ключові слова: політична обстановка, воєнний стан, загрози, виклики, кадровий потенціал, освітня діяльність, професійна підготовка, практичні навички.

Постановка проблеми в загальному вигляді. 24 лютого 2022 року, гібридна війна, що з квітня 2014 року велась Російською Федерацією (РФ) проти України, переросла у відкриту повномасштабну агресію. Внаслідок повномасштабного вторгнення російських військ на територію нашої держави

не лише її економіка, а й усі сектори життєдіяльності зазнали і продовжують зазнавати значних збитків та руйнувань. В результаті ворожих дій деструктивного впливу зазнала й українська освіта. Так, станом на кінець 2022 року, в Україні було пошкоджено 2608 вітчизняних освітніх закладів, 313 закладів повністю зруйновано. Однак, незважаючи на перебіг війни, а також введення воєнного стану в Україні, освітній процес на теренах нашої держави не тільки має тривати, але й постійно вдосконалюватися відповідно до сучасних умов [7].

Підтримувати освітню діяльність на достатньо високому рівні для українських вищих навчальних закладів в умовах сьогодення стає складним випробуванням. Під час воєнного стану ВНЗ переважно мають змінювати стиль навчання на більш гнучкий, що допомагає подолати виклики часу, робити влучні управлінські рішення та швидко реагувати на мінливу ситуацію. З огляду на це важливого значення для ВНЗ у нинішньому середовищі набувають актуальні проблеми введення швидких змін щодо класичних систем менеджменту навчання та запровадження новітніх моделей освітньої діяльності, стратегій та цілей, які направлені на збереження та розвиток кадрового потенціалу, зокрема конкурентної розвідки [8].

Внутрішні та зовнішні загрози у сфері національної безпеки і оборони зумовлюють запит українського суспільства на підготовку висококваліфікованих кадрів нового гатунку – фахівців конкурентної розвідки, здатних у нових реаліях забезпечувати органи державної влади корисною інформацією щодо досягнень провідних країн у різних галузях промисловості та економіки, сприяти захисту та реалізації наших національних інтересів, протидіяти загрозам національній безпеці в цілому. Одним із шляхів підвищення якості навчання фахівців нового гатунку з числа співробітників конкурентної розвідки можна обґрунтовано вважати внесення принципово нових змін до програми їх підготовки, що в цілому сприятиме вдосконаленню освітнього процесу у ВНЗ, які залучені до підготовки цих фахівців.

У світлі проблем, з якими сьогодні стикається Україна, підготовка фахівців конкурентної розвідки має бути спрямована у першу чергу на набуття ними стійких практичних навичок і вмінь миттєво реагувати на будь-які соціально-політичні зміни, що відбуваються як у нашій державі, так і в провідних країнах світу. Особливої уваги з боку конкурентної розвідки потребують дружні нам країни та країни-партнери, оскільки саме від цих країн у першу чергу залежить рівень нашого економічного і військового потенціалу.

Зв'язок проблеми з важливими науковими і практичними завданнями. Обраний напрям дослідження тісно пов'язаний з виконанням положень Закону України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII «Про освіту», Закону України від 26.11.2015 р. № 848-VIII «Про наукову і науково-технічну діяльність», Указу Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020 «Про стратегію національної безпеки України», Указу Президента України від 4.06.2021 р. № 307/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 червня 2021 року «Про невідкладні заходи щодо поглиблення інтеграції України до Організації Північноатлантичного договору», використання ресурсів конкурентної розвідки для досягнення цієї мети.

Застосування конкурентної розвідки в інтересах національної безпеки не обмежуються лише проблемами щодо забезпечення окремих суб'єктів держави необхідною інформацією. Конкурентна розвідка насамперед має приймати безпосередню участь у вирішенні завдань менеджменту і маркетингу управління економікою та промисловістю держави. Вирішення зазначеної проблеми досягається шляхом:

спостереження за іміджем держави у світі в цілому та репутацією її компаній (підприємств) на зовнішньому ринку;

активної участі у формуванні іміджу тієї чи іншої компанії, а також інформаційного поля навколо неї;

відстеження появи нових конкурентів українським компаніям, технологій та каналів збуту тієї чи іншої продукції;

виявлення можливих злиттів і поглинань тих чи інших компаній у світі;

оцінка потенційних ризиків при інвестиціях на внутрішньому та зовнішньому ринках;

прогнозування і випередження можливих кроків з боку конкурентів в рамках маркетингових кампаній;

випередження конкурентів в тендерах;

виявлення каналів витоку інформації, що становить комерційну таємницю тощо.

Конкурентна розвідка як сфера діяльності має здійснюватися в рамках правового поля держави. Основою для цього є конституційні права на пошук, отримання, передачу і

використання інформації в усіх цивілізованих державах. Проте на сьогодні між поняттями «конкурентна розвідка» і «промислове шпигунство» поки що проглядається хитка грань, що полягає в легітимності, законності методів і засобів, які використовуються в процесі збору цільової інформації [8]. Методи і способи ведення конкурентної розвідки стають дуже близькими до тих, що використовуються національними спецслужбами в ході проведення традиційної розвідувальної діяльності на території іноземної держави. Таким чином, безпосередньою загрозою професійній діяльності співробітників конкурентної розвідки стають контрзаходи іноземних правоохоронних органів в сучасних умовах, які широко використовують у своїх цілях різні форми і методи протидії розвідувальним спрямуванням з боку іноземних держав. Тож для якісного та ефективного виконання фахових завдань за кордоном співробітники конкурентної розвідки насамперед мають навчитися протидіяти правоохоронним органам іноземних держав в сучасних політичних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні вимоги щодо рівня підготовки фахівців конкурентної розвідки розглянуто в [1, 2]. Особливості організації трудових відносин в умовах воєнного стану визначено в [3]. Роль і місце конкурентної розвідки у питаннях щодо сприяння євроатлантичної інтеграції України в складних зовнішньополітичних умовах зазначено в [4, 5]. Механізм реалізації заходів публічного управління та адміністрування в умовах війни викладено в [6, 7]. Проте, на сьогодні недостатньо уваги приділяється дослідженню проблеми щодо особливостей фахової підготовки співробітників конкурентної розвідки з огляду на сучасні виклики і загрози за умов воєнного стану. Зокрема внесення окремих змін до програми підготовки фахівців конкурентної розвідки має позитивно впливати на якість та ефективність виконання ними завдань в інтересах держави в сучасних умовах.

Метою статті є дослідження проблем підготовки фахівців конкурентної розвідки в умовах воєнного стану. На підставі проведених досліджень розробити окремі пропозиції та рекомендації щодо особливостей підготовки кадрів конкурентної розвідки в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Для відповідного корегування освітнього процесу у ВНЗ з огляду на сучасну воєнно-політичну обстановку в державі та її загострення у світі, насамперед доцільно проаналізувати і виділити ті виклики і загрози, які, починаючи з 24 лютого 2022 року, найбільш деструктивно впливають на функціонування державних інституцій, зокрема тих навчальних закладів, що приймають участь у підготовці фахівців конкурентної розвідки.

Сучасні зовнішні виклики і загрози. На сьогодні стає очевидним, що відкрита повномасштабна агресія РФ проти України триватиме протягом невизначеного проміжку часу. В цих умовах негативного забарвлення процесу функціонування державних інституцій додає помітне погіршення геополітичної обстановки в оточенні нашої країни. Яскравим прикладом цього може слугувати безпрецедентна мілітаризація сусідньої держави – Республіки Білорусь, а також безпосереднє використання РФ її території для ведення бойових дій проти України.

Ще більшу небезпеку для України несе зростання протиріч всередині НАТО. Зокрема вже стали помітні ознаки того, що в блоці поступово зростають внутрішні протиріччя щодо об'ємів забезпечення України зброєю за рахунок Альянсу. Слід наголосити на тому, що за період новітньої історії України такий рівень конфронтації всередині НАТО спостерігається вперше. На тлі натовських червоточин не на краще змінюється риторика в дискурсі між Заходом та Росією.

Складний характер нових загроз національній безпеці України та функціонуванню її установ визначає нетиповість завдань та умов фахової діяльності співробітників конкурентної розвідки, що потребує від них високого рівня професійної підготовки, постійної самостійної, кропіткої пошукової роботи для розв'язання складних завдань в інтересах держави. На сьогодні конкретної відповіді, яким чином ВНЗ мають скорегувати навчальну діяльність для підготовки фахівців конкурентної розвідки в сучасних умовах, неможливо знайти в жодному навчальному посібнику або підручнику чи отримати їх від найдосвідченішого фахівця в цій сфері. Але стає чітко зрозумілим, що майбутній фахівець нового гатунку має бути динамічною особою, налаштованою на творчість, здатною сприймати власну освіченість не як догму, а як набір інструментів для вмілої комбінації набутих компетентностей для конструювання нових підходів до вирішення фахових завдань, успішної інтеграції в суспільно-політичні, соціальні процеси в Україні. Тож слід визнати, що проблема адаптації освітнього процесу у ВНЗ України передусім полягає у посиленні мотивації слухачів не тільки постійно вдосконалювати свій фах завдяки отриманню нових теоретичних знань, але й набувати у достатній кількості для виконання фахових завдань відповідні практичні навички.

Внутрішньополітичні загрози. Дослідження показують, що внутрішньополітичні загрози у своїй більшості є похідною зовнішніх небезпек. Спостереження за розвитком політичних подій у світі дають підстави стверджувати, що в ході повномасштабної агресії РФ проти України противник активно застосовує нові форми і методи інформаційного впливу на свідомість пересічних громадян не тільки нашої держави, але й громадян інших країн світу. Особливе занепокоєння викликають результати такого впливу на керівництво країн-партнерів, оскільки це, безумовно, може деструктивно позначитися на рівні їхньої підтримки України у боротьбі із зовнішнім агресором, а також негативно вплинути на іміджі країни в цілому.

Наслідком такого впливу стає виникнення внутрішньополітичних проблем, що особливо відчуваються на теренах нашої держави в сучасних умовах. Зокрема, розведення військ перед початком повномасштабної збройної агресії на лінії зіткнення з російськими угрупованнями, пов'язані з цим акції громадського протесту, сумнівні призначення у структурах сектора безпеки і оборони – ці та інші фактори створюють напруженість у відносинах як між представниками влади, так і між різними верствами населення нашої держави.

Наразі велике занепокоєння викликає те, що кількість легально зареєстрованої зброї зростає. При цьому високим залишається ризик неконтрольованого застосування цієї зброї у разі можливого виникнення навіть незначного внутрішнього протистояння між різними верствами населення, наприклад, на ідеологічному ґрунті.

З огляду на сучасні події в Україні, особливо в районах ведення бойових дій, стає зрозумілим, що ситуацію, пов'язану із обстрілами мирного населення та об'єктів критичної інфраструктури, воєнний противник використовує для створення і постійної підтримки напружених відносин між владою та суспільством в Україні. Одним із варіантів створення такої напруженості є провокаційні дії з боку російських спецслужб, які мають на меті постійно спонукати мирне населення до несанкціонованого застосування стрілецької зброї на неокупованій території нашої держави, особливо поблизу району ведення бойових дій. З огляду на сучасний стан політичних відносин України з РФ можна передбачити, що у разі виникнення масштабного несанкціонованого застосування стрілецької зброї мирним населенням в будь-якому регіоні нашої держави воєнний противник може представити світовій спільноті цей факт як свідчення внутрішнього протистояння, що дасть привід для виправдання і продовження повномасштабного вторгнення на територію України, застосування російських регулярних військових підрозділів під виглядом начебто миротворчої місії, яку лицемірно Кремль назвав спеціальною військовою операцією. Одним з прикладів організації російськими спецслужбами можливої провокації на неокупованих територіях України поблизу ведення бойових дій можуть стати акції непокори діючій владі з боку місцевого населення, які будуть організовані спеціально підготовленими озброєними групами провокаторів.

Потрібно визнати, що прийняття низки сумнівних рішень щодо розведення сил в односторонньому порядку, кадрових призначень на ключові посади в державі та повільних дій у сфері посилення оборонного потенціалу країни, у свій час було негативно сприйнято світовим і внутрішнім експертним середовищем. На сьогодні можна спостерігати, що на тлі подібних дій відбулися деструктивні зміни в безпековому секторі нашої держави. Стає зрозумілим, що у разі подальшого проведення такої політики може не тільки знизитися довіра суспільства до провладних установ, але й зросте протистояння між різними верствами населення на ідеологічному ґрунті.

Безумовно, усі ці деструктивні зміни додають керівництву РФ нових шансів продовжувати протягом тривалого часу свою агресію проти України, у той же час представляти повномасштабне вторгнення на територію нашої держави як звичайну спеціальну військову операцію під миротворчим забарвленням, так би мовити для “захисту” її конституційного ладу та мирного населення від дій сучасної влади.

Кіберзагрози. Специфіка загроз. Не можна залишати без уваги такі загрози, як кібератаки на сервери державних установ та організацій, а також ЗМІ і соціальні мережі в кіберпросторі. Особливо, якщо мова йде про загрози, що надходять від кібератак з боку спеціальних служб РФ в сучасних умовах.

Фахівці IT-технологій у неформальних дискусіях переконують, що для всіх державних інституцій України є вельми проблематичним організувати відповідне (адекватне) реагування на так звані кібервиклики, кібератаки, потужні операції в соцмережах, зокрема психологічно-контентні операції (тобто активні впливи через ЗМІ або інші носії інформації на обрану аудиторію – певні верства населення). Нажаль Україна в цій сфері на сьогодні залишається значною мірою вразливою. Тому керівництво

нашої держави має зробити певні зусилля у напрямку розробки спеціальних стратегій організації адекватної протидії зазначеним загрозам.

Оцінювання деструктивної дії сучасних кіберзагроз на всі сфери життєдіяльності України дає можливість визначити характер їх впливу на освітній процес у ВНЗ зокрема. На сьогодні однією з головних проблем у цій сфері є захист персональної інформації щодо випускників ВНЗ, насамперед якщо мова йде про фахівців конкурентної розвідки. Вирішення цієї проблеми має розпочатися із визначення суб'єктивних та об'єктивних чинників, які в **умовах тотальної інформатизації суспільства** впливають на систему захисту персональних даних майбутніх фахівців нового гатунку – співробітників конкурентної розвідки.

До суб'єктивних чинників можна віднести використання слухачами ВНЗ та членами їх сімей соціальних мереж та відкритих засобів зв'язку. Йдеться про поширення інформації приватного характеру в сучасному кіберпросторі. Особливу небезпеку становить поширення такої інформації про слухача ВНЗ, який проходить (проходив) закордонне стажування або перебуває (перебував) у відпустці за кордоном. Небезпека полягає у тому, що російські спецслужби, використовуючи новітні технології, моніторять сучасний кіберпростір на предмет пошуку інформації щодо осіб, які можуть представляти для них певний оперативний інтерес. В результаті такого моніторингу вони отримують можливість збирати, накопичувати і обробляти ту інформацію, яка стосується персоналій майбутніх співробітників конкурентної розвідки, а у разі необхідності використовувати її у своїй інформаційній компанії як проти України, так і проти Західного світу.

Об'єктивним чинником, що впливає на стан захисту приватної інформації щодо слухачів ВНЗ, серед яких можуть бути фахівці конкурентної розвідки, є недосконалість законодавства України в інформаційній сфері. Очікується, що відповідні позитивні зміни у сфері захисту персональних даних слухачів ВНЗ обов'язково мають поліпшити освітній процес в цілому.

Зважаючи на визначені фактори, слухачі ВНЗ, насамперед співробітники конкурентної розвідки, на сьогодні мають бути готовими своєчасно реагувати на будь-які зміни і досягнення у сфері застосування сучасних інформаційних технологій як в нашій країні, так і за кордоном. Для цього в навчальній програмі ВНЗ потрібно передбачити додатковий час на ознайомлення слухачів із можливостями сучасних інформаційних технологій та напрямками їх вдосконалення, які очікуються у майбутньому.

Воєнна небезпека. Проблеми загострення. Розглядаючи фактор воєнної небезпеки для України в сучасних умовах слід відзначити, що завдяки достатньо вдалим діям на міжнародній арені керівництво РФ продовжує знаходити нових союзників в євроатлантичному таборі. Зростання проблем у внутрішній політиці України дає Кремлю можливість створювати та підтримувати колабораційні режими на ТОТ. Така політика держави-агресора становить більшу небезпеку, аніж це може здаватися на перший погляд.

Розглянемо тенденції розвитку подій, що призвели до повномасштабної агресії РФ проти України або їй сприяли.

31 жовтня 2019 року генеральний секретар НАТО Йенс Столтенберг заявив про те, що Альянс ніколи не визнає незаконну анексію Росією АР Крим. Водночас президент Чехії Мілош Земан в ході урочистого прийому іноземної делегації в Празькому граді оприлюднив свою думку щодо належності Криму до Російській Федерації. Згідно з повідомленнями європейських видань на той час М. Земан напередодні спілкувався з представниками кримськотатарської маргінальної організації “Къырым бирлиги”, яка відіграє важливу роль у пропагандистських ЗМІ Росії. Зокрема, “Къырым бирлиги” висловлює підтримку політики Москви у міжнародних колах на противагу меджлису кримськотатарського народу, хоча Європейський Союз та інші провідні країни світу офіційно не визнають цю організацію як легітимну.

Варто нагадати, що на початку 2019 року найбільш резонансним явищем стало погіршення відносин між США і Туреччиною. Поштовхом для цього слугувало запровадження Вашингтоном санкцій щодо Анкари. У відповідь на ці санкції Міністерство закордонних справ Туреччини виступило із засудженням контрольованої демократами Палати представників Конгресу США. Причиною цьому слугувало те, що саме ця Палата 29 жовтня 2019 року схвалила проект санкцій проти Анкари через розпочате Туреччиною військової операції в Сирії та придбання нею російських зенітних ракетних комплексів С-400. Особливу увагу викликає те, що заява пролунала буквально за кілька годин після офіційних переговорів президентів Росії і Туреччини Володимира Путіна і Реджепа Тайєпа Ердогана, повний зміст яких на той час не розкривався ЗМІ. Але обидва лідери охарактеризували ці переговори як тріумфальні.

Стає зрозуміли, що наслідки вищезазначених подій привели до такого стану сучасної політики світової спільноти щодо підтримки України у боротьбі із повномасштабною агресією з боку РФ, що на сьогодні має не аби яке деструктивне забарвлення.

Тож, узагальнення викладених фактів дає можливість переконати читача у тому, що РФ не полишає намірів продовжувати повномасштабне вторгнення на територію України і робити це під прикриттям так званої спеціальної військової операції. Очікується, що ця агресія продовжуватиметься на тлі так званого європейського колабораціонізму, напружених відносин між США і Туреччиною, а тепер ще й погіршення відносин з Китаєм. До всього цього негативу можна ще додати й внутрішні проблеми в Україні.

Зважаючи на аналіз досліджених матеріалів можна дійти попереднього висновку, що освітній процес у ВНЗ потрібно корегувати таким чином, щоб майбутні фахівці нового гатунку – кадрові співробітники конкурентної розвідки, під час навчання набували як можна більше тих практичних навичок, що насамперед допомагатимуть їм виконувати фахові завдання за кордоном.

З метою підготовки фахівців конкурентної розвідки, здатних ефективно виконувати фахові завдання в екстремальних умовах, освітню діяльність має бути організовано на основі нових освітньо-наукових програм, які готуватимуться з акцентом на результати дослідження у цій сфері, що передбачає пошук нових, творчих підходів до навчальної діяльності спеціалістів різних галузей взагалі. Визначений характер нових загроз національній безпеці України зумовлює нетиповість завдань та умов фахової діяльності співробітників конкурентної розвідки. Це потребує від випускників ВНЗ набуття високого рівня дослідницьких здібностей. Випускник ВНЗ має бути “фахівцем-менеджером-дослідником-винахідником”, озброєним не тільки знанням положень керівних документів. Для нього особливо важливо мати розвинену здатність до розробки варіативних нових, нестандартних підходів до вирішення фахових завдань.

Висновок. Проблема підготовки висококваліфікованих кадрів нового гатунку – фахівців конкурентної розвідки, стає особливо актуальною в ході повномасштабної агресії РФ проти України. Результати аналізу вказують на те, що освітній процес у ВНЗ потребує постійного вдосконалення з урахуванням динаміки змін політичного становища як в Україні, так і у світі. Особливої уваги потребують політичні зміни, що відбуваються в дружніх нам країнах та країнах-партнерах. Для цього в програмах підготовки студентів потрібно збільшити час на проведення практичних занять з моніторингу інформації не тільки економічного, але й військово-політичного характеру. Це надасть їм можливість вміти своєчасно приймати правильні рішення з огляду на непередбаченість змін політичної ситуації як в Україні, так і в інших країнах світу.

Зокрема, програму підготовки фахівців нового гатунку – фахівців конкурентної розвідки, потрібно скорегувати у напрямі уміння ними ефективно виконувати фахові завдання в інтересах національної безпеки з огляду на різноманіття сучасних розвідувально-підривних, диверсійних, терористичних, інформаційних, кібернетичних та інших загроз з боку противника. Підвищення рівня підготовки висококваліфікованих кадрів у ВНЗ стане потужним чинником посилення безпеки української державності.

Перспективи подальших досліджень. Конкретизація й обґрунтування змін, які доцільно внести до програми підготовки слухачів у ВДА з числа фахівців конкурентної розвідки для посилення практичної складової в їх освітній діяльності, що відкриває нові можливості щодо підвищення їх професійної підготовки.

Бібліографічний список:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос країни. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С.10–22.
2. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. Вісник Верховної ради. 2016, № 3, ст. 25.
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 01.07.2022 р. № 2352-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 23.09.2023).
4. Про стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020.
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 червня 2021 року «Про невідкладні заходи щодо поглиблення інтеграції України до Організації Північноатлантичного договору» : Указ Президента України від 4.06.2021 р. № 307/2021.
6. Saveschools. URL: <https://saveschools.in.ua/> (дата звернення: 18.10.2023).
7. Куйбіда В. С., Дегтярьова І. О., Петровський П. М. Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні. ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України :

зб. матеріалів доп. учасн. Всеукр. наук.-практ. конф. у трьох томах (м. Київ, 15-28 квітня 2022 р.). Київ, 2022. 246 с.

8. Березіна Л.М., Братанов Б.В. Характерні особливості конкурентної розвідки та промислового шпигунства підприємств. *Науковий економічний журнал «Інтелект XXI»*. Київ, 2020. Випуск № 2. С. 22 –27.
9. Балановська Т. І., Михайліченко М. В., Троян А. В. Сучасні технології управління персоналом: навч. посіб. Київ: ФОП Ямчинський О. В, 2020. 466 с.

References:

1. Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII. Holos krainy. 2017. 27 veres. (№ 178-179). S.10–22.
2. Pro naukovu i naukovo-tehnicnu diialnist : Zakon Ukrainy vid 26.11.2015 r. № 848-VIII. Visnyk Verkhovnoi rady. 2016, № 3, st. 25.
3. Pro orhanizatsiiu trudovykh vidnosyn v umovakh voiennoho stanu : Zakon Ukrainy vid 01.07.2022 r. № 2352-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (accessed on: 23/09/2023).
4. Pro stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14.09.2020 r. № 392/2020.
5. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 4 chervnia 2021 roku «Pro nevidkladni zakhody shchodo pohlyblennia intehtratsii Ukrainy do Orhanizatsii Pivnichnoatlantynchnoho dohovoru» : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 4.06.2021 r. № 307/2021.
6. Saveschools. URL: <https://saveschools.in.ua/> (accessed on: 18/10/2023).
7. Kuibida V. S., Dehtiarova I. O., Petrovskiy P. M. Publichne upravlinnia ta administruvannia v umovakh viiny i v postvoiennyi period v Ukraini. DZVO «Universytet menedzhmentu osvity» NAPN Ukrainy : zb. materialiv dop. uchasn. Vseukr. nauk.-prakt. konf. u trokh tomakh (m. Kyiv, 15-28 kvitnia 2022 r.). Kyiv, 2022. 246 s.
8. Berezina L.M., Bratanov B.V. Kharakterni osoblyvosti konkurentnoi rozvidky ta promyslovoho shpyhunstva pidpriemstv. *Naukovyi ekonomichni zhurnal «Intelekt KhKhI»*. Kyiv, 2020. Vypusk № 2. S. 22 –27.
9. Balanovska T. I., Mykhailichenko M. V., Troian A. V. Suchasni tekhnolohii upravlinnia personalom: navch. posib. Kyiv: FOP Yamchynskiy O. V, 2020. 466 s.

Huin V., Smolianiuk V. Problems of training competitive intelligence specialists under martial law

In the course of the study, the authors of the article analyzed the legislative framework regulating the training of competitive intelligence specialists. The specifics of such training in the conditions of martial law have been determined in view of the current legislation. Assessment of internal and external threats in the field of national security and defense was carried out. The destructive nature of the impact of these threats on the process of training competitive intelligence specialists under martial law conditions has been determined. The factors that have a destructive effect on the state of national security of Ukraine in the international arena as a whole and directly on the security of subjects of competitive intelligence in modern conditions are highlighted. Internal political threats to the security of subjects of competitive intelligence in the conditions of martial law are separated and analyzed. The peculiarities of the impact of modern threats on the objects of competitive intelligence, in particular as a result of cyber attacks by foreign special services, have been studied. The facts, events and risks associated with the specified cyber attacks are considered. The main problems of training employees of competitive intelligence have been determined in view of the aggravation of the military danger for Ukraine.

Studies have shown that during the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine, the destruction of strategically important objects of the country's critical infrastructure took on a massive scale. Undoubtedly, it becomes more and more difficult for employees of competitive intelligence to work in such conditions. The main task of the leadership of our state in such conditions should be to preserve the life and health of every citizen, in particular – employees of competitive intelligence performing professional tasks. In view of the identified problem, the question arises of finding new ways to improve the quality and efficiency of intelligence officers' performance of state tasks in modern conditions, which directly depends on the level of their professional training, which is destructively affected by certain restrictions provided for by the conditions of martial law.

Based on the conducted research, it becomes clear that the quality and efficiency of tasks performed by subjects of competitive intelligence directly depends on the level of their professional training. In order to solve this problem, higher educational institutions participating in the training of these specialists should adapt the process of their training in accordance with the conditions of martial law. In particular, these institutions should organize and apply a more flexible training style for employees of competitive intelligence. This flexibility consists in the fact that specialists of competitive intelligence must first of all be trained in the practical plane, taking into account the nature of the exposed new challenges and threats to the national security of the state. In particular, employees of competitive intelligence should be trained

to respond quickly and adequately to the changing situation in the world, on the basis of which they can make timely management decisions, provide the necessary recommendations to state bodies, and thus contribute to increasing the level of national security as a whole.

In view of the results of the research, the authors provided recommendations on taking into account certain features of the present in the course of training employees of competitive intelligence in the conditions of martial law.

Keywords: *political situation, martial law, threats, challenges, personnel potential, educational activities, professional training, practical skills.*